

Policy Brief 05.11.2024

Forskning i profesjonsfagene – hva er status?

Dag W. Aksnes, Siri Brorstad Borlaug og Mari Elken

Da stortingsmeldingen «Konsentrasjon for kvalitet» – også kjent som «Strukturreformen» – ble presentert av regjeringen Solberg i 2015, ble profesjonsfagene viet spesiell oppmerksomhet (Meld. St. 18 (2014-2015)). Det ble påpekt at forskningen i disse fagene må styrkes for å gi høyere kvalitet og relevans i utdanningene. I dette notatet ser vi nærmere på noen relevante dimensjoner knyttet til temaet, nemlig utviklingen i vitenskapelig publisering og i vitenskapelige stillinger.

Nylig ble Profesjonsmeldingen (Meld. St. 19 2023-2024) lagt frem. Sammenlignet med budskapet i Strukturreform-meldingen har pendelen svingt tilbake. Nå legges det igjen større vekt på dimensjoner som praksisnærhet, erfaringsbasert kunnskap og arbeidslivsrelevans. Ifølge meldingen har akademiseringen hatt noen uheldige konsekvenser og fagene må igjen knyttes nærmere til praksis. Derfor reduseres blant annet kravet til andelen fagpersonell med førstestillings- og professorkompetanse, slik at det blir mulig å ansette flere fra praksisfeltet. Meldingen er tydelig kritisk til det som gjerne kalles «akademisk drift», som innebærer utdanningene blir mer teoretiske og forskningsbaserte på bekostning av det praksisnære.

Studiedesign

I forbindelse med en evaluering av Strukturreformen (se tekstboks) har NIFU blant annet gjennomført analyser av profesjonsfagene hvor vi særlig har sett på i hvilken grad forskningen er styrket. Til dette har vi valgt ut institutter som tilbyr profesjonsutdanning i helse- og sosialfagene samt lærerutdanning og pedagogikk ved institusjoner som ble reorganisert og fusjonert i forbindelse med Strukturreformen. Som referansegrunnlag har vi brukt tilsvarende institutter ved universiteter og statlige høyskoler som ikke ble

omfattet av reformen. Vi holder Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen utenfor fordi de har en annen type forskningsprofil innenfor de samme fagene. Ved å sammenligne med referansegrunnlaget er det mulig å se om instituttene omfattet av reformen skiller seg fra øvrige institutter i de to fagområdene.

For å vurdere om forskningen ved instituttene har økt, bruker vi tall over vitenskapelig publisering. Forskningsresultater formidles normalt gjennom vitenskapelige publikasjoner, og analyser av disse gir en god indikasjon på utviklingen. Vi vurderer også forskningskvalifikasjonene ved instituttene ved å se på endringer i antallet ansatte i ulike stillingskategorier.

Med støtte fra Forskningsrådets FINNUT-program gjennomfører NIFU i samarbeid med nasjonale og internasjonale forskningsmiljø en evaluering av Strukturreformen. Hensikten med Strukturreformen var å fremme generelle målsettinger om høy kvalitet i utdanning og forskning, regional utvikling, verdensledende fagmiljø og effektiv ressursbruk. I reformen ble mange institusjoner slått sammen. Antallet statlige læresteder i Norge ble redusert fra 32 til 21, hvor både høyskoler og universiteter ble fusjonert. Evalueringen undersøker i hvilken grad reformen fører norsk høyere utdanning nærmere disse målene og hvilke faktorer som medvirker til realiseringen av dem.

Sterk økning i vitenskapelig publisering

Det har vært en svært sterk vekst i det årlige publikasjonsvolumet ved instituttene samlet sett. Antall vitenskapelige publikasjoner har totalt økt fra 1660 i 2011 til 4050 i 2022. Figur 1 viser utviklingstrendene for de ulike kategoriene av institutter. Her er det brukt en relativ indeks hvor tallet for 2011 er satt 100.

Økningen er stor både for instituttene innen lærerutdanning og pedagogikk og helse og sosialfag, men spesielt sistnevnte gruppe har kraftig vekst. Publiseringsvolumet er nesten tredoblet for gruppen av referanseinstitutter i helse og sosialfag, mens det har økt med om lag 140 % ved Strukturreform-instituttene. For gruppene av institutter innen lærerutdanning og pedagogikk er tallene henholdsvis 122 % og 131 %. Disse økningene er langt høyere enn den generelle veksten i publiseringsvolum for UH-sektoren i Norge, som er på 52 %. Tallene tyder på at det har skjedd en markant endring innen disse fagene, hvor instituttene i mye større grad enn tidligere er involvert i og driver med forskning.

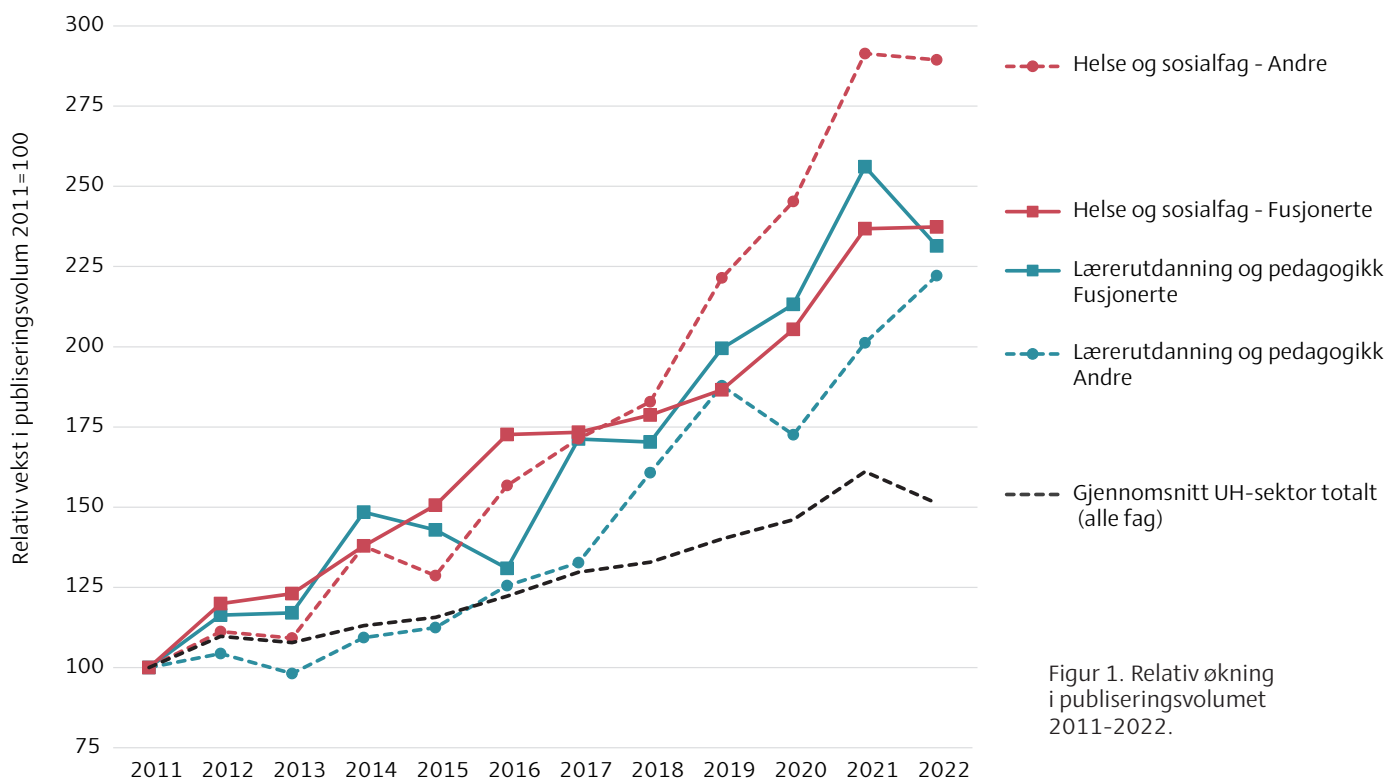
Det er likevel interessant å merke seg at det ikke er noen tydelig brudd i vekstkurven for instituttene ved de fusjonerte lærestedene i 2016/2017. I stedet ser utviklingen ut til å kjennetegnes av en relativt jevn, kontinuerlig vekst. Referanseinstituttene innen helse- og sosialfag hatt en større økning i publisering enn instituttene ved de fusjonerte lærestedene.

Data

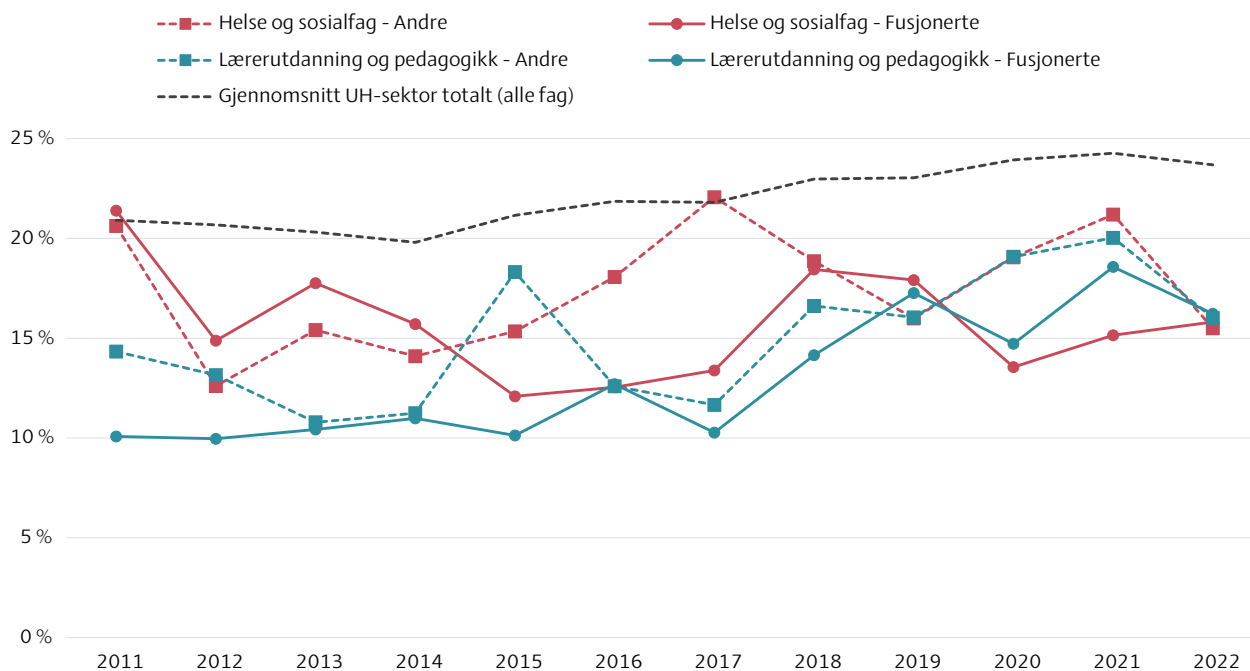
Institusjonene i universitets- og høyskolesektoren, helseforetakene og de fleste instituttene i instituttsektoren registrerer sine publikasjoner i den såkalte «Cristin-databasen». Publikasjoner i kanaler akkreditert som vitenskapelige gir uttelling i de resultatbaserte finansieringssystemene i Norge. Cristin-databasen inneholder bibliografiske data om både vitenskapelig og annen publisering, og utgjør datagrunnlaget for analysene i notatet. Analysen dekker perioden 2011 til 2022. På denne måten er det mulig å følge utviklingen og sammenligne med årene før og etter fusjonsprosessene. I analysene, er dagens organisasjonsstruktur gitt tilbakevirkende kraft, slik at det er mulig å vurdere endringer over tid.

Videre brukes tall fra Database for høyere utdanning (DBH) for å si noe om utviklingen i antall stillinger ved disse instituttene. Her inngår tall for perioden 2014–2022.

Det nasjonale målesystemet for vitenskapelig publisering er delt inn i to nivåer, hvor «nivå 2» omfatter de mest prestisjefylte publiseringsskanalene. Når vi ser på andelen publikasjoner i nivå 2-kanaler, finner vi heller ingen markante forskjeller mellom fusjonerte og ikke-fusjonerte læresteder, heller ikke mellom de to fagområdene (figur 2).

Figur 1. Relativ økning i publiseringsvolumet 2011-2022.

Figur 2. Andel publikasjoner på Nivå 2 (basert på forfatterandeler) 2011-2022.

Profesjonstidsskrift

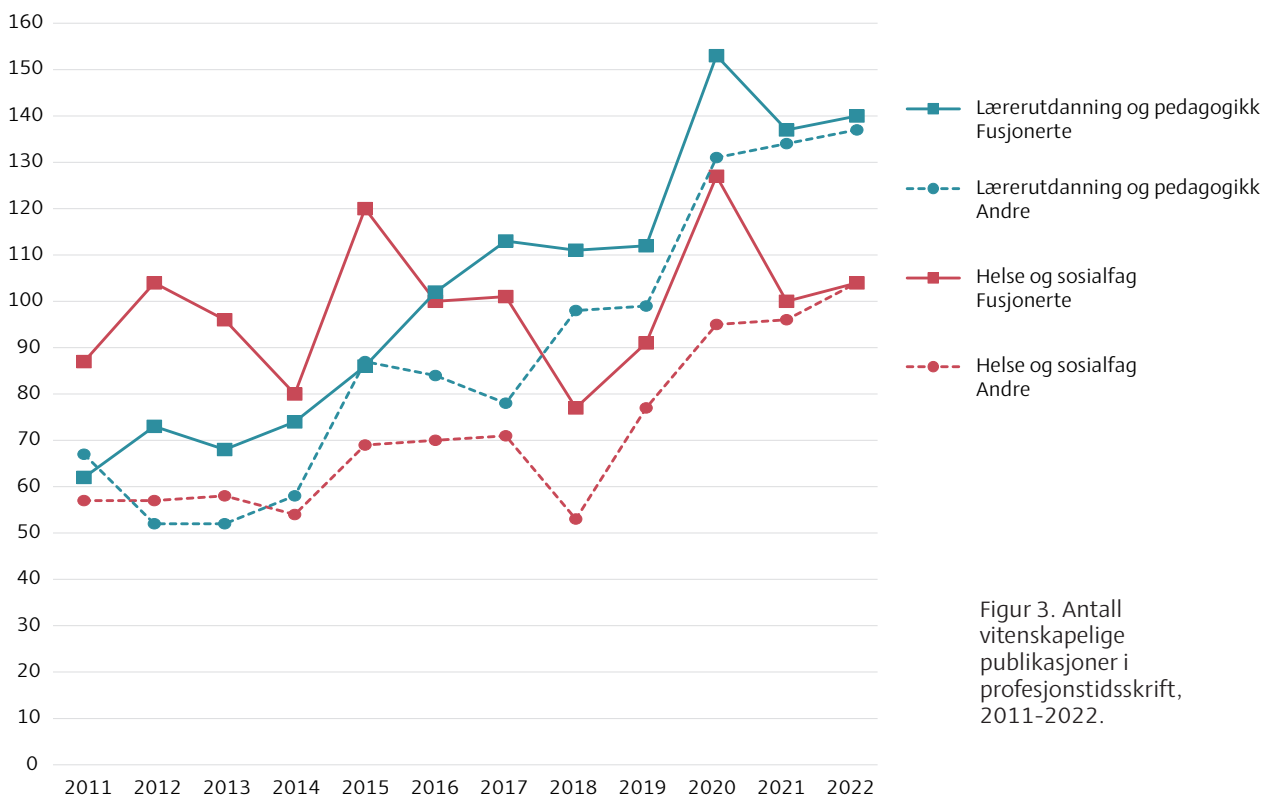
Tallene inkluderer ulike publikasjonstyper: Artikler i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter utgjør en stor del, og det publiseres også mange bidrag i bøker på internasjonale forlag. I tillegg publiseres artikler i norske tidsskrifter og bøker. En spesiell type publisering som kjennetegner disse fagene, er publisering i profesjonstidsskrifter, tidsskrifter som formidler ny kunnskap knyttet til en bestemt profesjon eller praksisfelt. De siste tjue årene har det vært en økning i antall slike tidsskrifter i Norge.¹

Et eksempel på et slikt tidsskrift er *Tidsskriftet Norges Barnevern*. Dette er et tidsskrift som publiserer forskning og systematiserte erfaringer med utgangspunkt i praksisfeltet, det vil si barne- og ungdomssektoen og barnevernfeltet. Målgruppen er blant annet praktikere, ansatte i institusjoner som arbeider med barn, undervisere og forskere. I en kontekst der forskningen skal styrkes kan det tenkes at publisering i slike tidsskrifter med spesiell relevans og forankring i praksisfeltet blir nedprioritert hvis fokuset skiftes mot å publisere i anerkjente internasjonale tidsskrift med forventning om relevans til et internasjonalt publikum. I prosjektet har vi derfor gjort en egen analyse av publisering i disse tidsskriftene.

Figur 3 viser antall artikler i norske og internasjonale profesjonstidsskrifter i løpet av perioden for de ulike gruppene av institutter. Det har vært en klar vekst i slik publisering. Samlet sett er antallet nesten fordoblet i perioden 2011-2022. Veksten har skjedd både før og etter fusjonsprosessene, men den relative veksten er likevel mindre sterk enn for annen publisering. Det vil si at annen type vitenskapelig publisering har økt mer i perioden. Videre ser vi at veksten i publisering i profesjonstidsskrifter er relativt lik for de ulike gruppene av institutter. Unntak er Strukturreform-institutter innen helse og sosialfag som har en mer beskjeden økning på om lag 20 %.

Publiseringsvolumet vil også kunne påvirkes av kapasiteten til tidsskriftene, det vil si hvor mange publikasjoner det er «plass til». Internasjonalt har denne kapasiteten i de senere tiårene økt betraktelig. Men også blant de norske har det skjedd en økning over tid, hvor nye tidsskrifter har kommet til, og hvor eldre fagtidsskrifter har begynt å publisere vitenskapelige artikler, i tillegg til fagartikler. Tallene tyder således ikke på at publisering for en profesjonsfaglig målgruppe har blitt skadelidende. Tvert imot publiseres det betydelig mer i profesjonstidsskrifter enn tidligere, slik at stadig mer kunnskap med spesifikk relevans for praksisfeltet gjøres tilgjengelig.

Antall publikasjoner

Figur 3. Antall vitenskapelige publikasjoner i profesjonstidsskrift, 2011-2022.

Mange flere i forskerstillinger

Veksten i publisering er en indikasjon på at forskningsinnsatsen har økt. Det kan være fordi personalet bruker mer tid på forskning og at det er flere som er involvert i forskning enn tidligere. Det siste kan påvirkes av endringer i stillingssammensetningen over tid, og spesielt økt innslag av personer med forskerkompetanse. I hvilken grad dette er tilfellet, belyser vi med data om antall årsverk per stillingsgruppe.

Totalt sett har antall årsverk for ansatte i vitenskapelige stillinger økt fra ca. 2700 i 2014 til 4900 i 2022 ved instituttene som inngår i analysen. Dette representerer en økning på 78 % i perioden. Den tilsvarende veksten for hele UH-sektoren i Norge er 33 %. Dermed har instituttene på disse fagfeltene hatt en mye sterkere økning enn det norske gjennomsnittet.

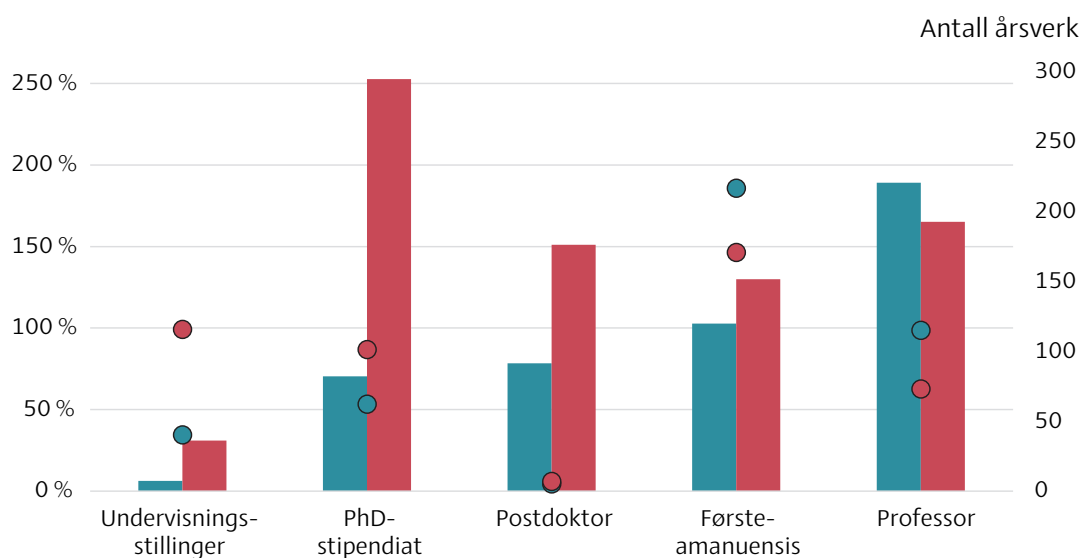
Sammensetningen av det akademiske personalet har også endret seg betydelig i løpet av perioden. Dette er vist i figur 4 a-b. Her er stillinger som primært omfatter undervisning slått sammen i én kategori.

Totalt antall ansatte i undervisningsstillinger har økt med 630 årsverk, eller 36 %, i perioden 2014-2022. Antallet førsteamanuenser har imidlertid økt enda mer, her er veksten på 750 årsverk eller 141 %. Antall årsverk for professorer har økt med 360, noe som ut-

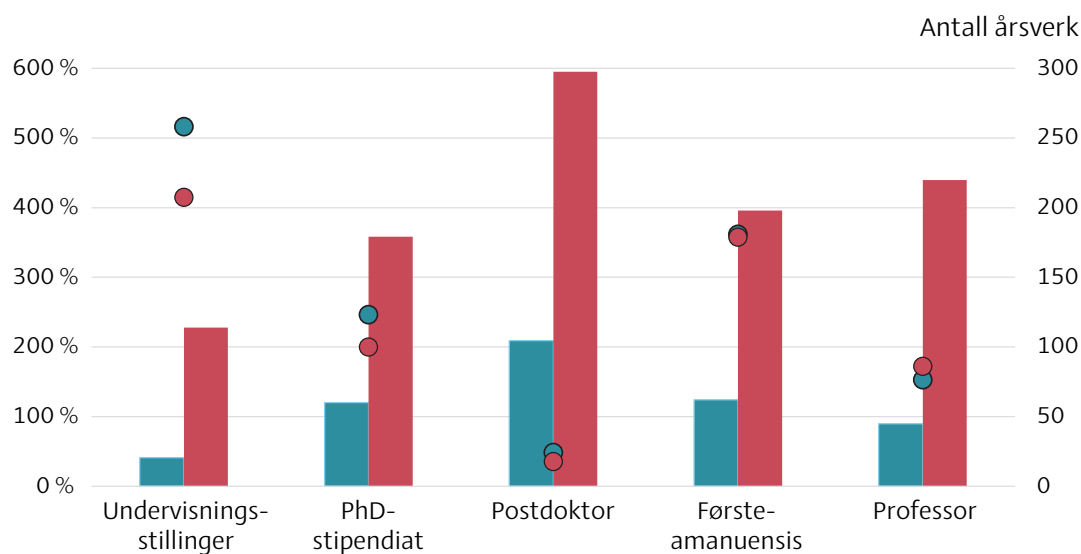
gjør en økning på 180 %. Totalt sett viser disse tallene at sammensetningen av personalet har endret seg betydelig i løpet av perioden, i favør av flere vitenskapelige stillinger. For doktorgradskandidater er økningen på nivå med den for professorene (+390), men den relative veksten er noe lavere (+149 %). Det er grunn til å anta at den sterke veksten i publiseringen i hvert fall delvis har sammenheng med denne store endringen i sammensetningen av personalet. I tillegg kan vi anta at flere eksisterende ansatte publiserte ekstra for å nå kvalifikasjonskravene for opprykk.

Figur 4 a-b viser egne versjoner for hver instituttgruppe. Hovedbildet er likt for alle gruppene: Antall årsverk i undervisningsstillinger har økt, men veksten er langt kraftigere for vitenskapelige stillinger. Spesielt har antallet førsteamanuenser økt betydelig, mens postdoktorstillinger brukes i liten grad ved disse instituttene, dog i større grad enn før.

For Strukturreform-instituttene innen lærerutdanning og pedagogikk har nesten all vekst skjedd i vitenskapelige stillinger og rekrutteringsstillinger, mens det nesten ikke har vært noen økning i antall undervisningsstillinger. For de andre gruppene har man økt begge kategorier, men mest i vitenskapelige stillinger.

Figur 4a. Økning i årsverk per stillingskategori, * 2014-2022. Antall og prosent. Helse og sosialfag.

Figur 4b. Økning i årsverk per stillingskategori, * 2014-2022. Antall og prosent. Lærerutdanning og pedagogikk.

- Fusjonerte - relative tall
- Andre - relative tall
- Fusjonerte - absolutte tall
- Andre - absolutte tall

*) Tallene for undervisningsstillinger omfatter høyskolelærer, høyskolelektor, universitetslektor, førstelektor, amanuensis og dosent.

Større plass for forskning i profesjonsutdanningene

Analysene i notatet viser at forskning har blitt langt viktigere enn før i profesjonsfagene. Det er imidlertid lite som tyder på at endringen direkte kan knyttes til Strukturreformen. Utviklingen synes å være en del av en generell prosess som pågikk før reformen ble iverksatt, og som også finner sted ved institutter som ikke er omfattet av reformen. Slik sett ville utviklingen trolig skjedd uavhengig av reformens gjennomføring, men hvordan den ville utspilt seg uten reformen, er det vanskelig å si med sikkerhet. Det kan også tenkes at det er noen potensielle indirekte effekter der reformen også var katalysator for nye ambisjoner hos noen av institusjonene. Eksempelvis hadde høyskolene som fusjonerte med hverandre en ambisjon om å bli et universitet, noe som for de fleste trolig hadde vært urealistisk alene med daværende kriterier for å endre institusjonskategori. En slik universitetsambi-

sjon setter også forskningen i større grad på agendaen siden det blir viktig å øke publiseringsvolum og andel personale med førstekompetanse.

I diskusjoner om forskning i profesjonsfagene brukes det ofte begrep som akademisering og akademisk drift for å beskrive økt fokus på forskning.² Når begrepet «akademisk drift» brukes, beskrives en utvikling som kan tolkes som positiv eller negativ alt etter hvilket perspektiv man er opptatt av. Analysen her viser at mye publiseringen også skjer i profesjonstidsskrift. På denne måten gjøres forskning tilgjengelig for praksisfeltet og berører gjerne temaer som anses som relevante av profesjonstidsskriftene. Dette kan være viktige bidrag for å støtte opp under en mer kunnskapsbasert praksis. Det akademiske og det praksisnære trenger dermed ikke nødvendigvis å stå i strid med hverandre.

Sluttnoter

- 1 Sivertsen, Gunnar (2022). Sterk vekst i vitenskapelige tidsskrifter på norsk. [Forskerforum 11.03.2022](#).
- 2 Flere analyser kan finnes i rapporter som NIFU har laget om FoU-aktivitet i de norske fagmiljøene som sørger for grunnskolelærerutdanningene, utdanningene til barnevern, sosialt arbeid og vernepleie, og sykepleierutdanningen, se [NIFUs nettsider](#).

NIFU

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education

NIFU er et uavhengig samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt som tilbyr handlings- og beslutningsorientert forskning til offentlig og privat sektor. Forskningen omfatter hele det kunnskapspolitiske området – fra grunnopplæring, via høyere utdanning til forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i arbeidslivet.

NIFU

PB 2815 Tøyen, NO-0608 Oslo
www.nifu.no | post@nifu.no

NIFU-Innsikt
ISSN 2704-0771